

Generálmajor Ing. Jan Knotek

Před 40 lety vyšla v Moskvě kniha maršála Šapošnikova „Mozek armády“, která je v podstatě analýzou vývoje generálního štábu jako orgánu velení od dob Napoleona do poloviny dvacátých let tohoto století. Studuje vývoj tohoto vrcholného orgánu velení v německé, francouzské a zejména rakousko-uherské armádě a na základě toho dochází k závěrům pro další vývoj GŠ.

40 let je historie mladá a nedávná. Ale i za tuto dobu se mnoho změnilo, mnohé názory redigoval sám život a vojenské názory prověřila 2. světová válka i další jak celospolečenský, tak vojenský vývoj do dnešních dnů. Tím zajímavější je si tuto dovedně napsanou knihu prostudovat dnes a zamyslet se nad některými jejími poučeními, nejen v otázkách hlavního předmětu jejího zájmu — tedy vývoje úlohy a místa GŠ — ale i na názorech vyslovených v ní na okraji tohoto problému.

Takže naše zamyšlení bude zamyšlením nad různými „starými pravdami“, z nichž mnohé přes svou relativní a podmíněnou platnost nám potvrzují, že mnohé pravdy jsou velmi staré a že se na ně snadno zapomíná, aby po určité době, v „novém kabátě“, mohly být znovu objevovány. Budeme si přirozeně vědomi toho, že historické zkušenosti nelze uplatňovat dogmaticky a bez přihlídnutí k rozdílnosti podmínek dané doby.

Rozsah článku mi dovolí jen krátké zamyšlení a jen nad některými z nich. Jeho cílem ale není nic více, než být impulsem k tomu, abychom se **pod zorným úhlem historického vývoje zamysleli nad některými současnými problémy.**

—★—

Všimněme si nejprve toho, jak se v historii vyvíjely a měnily názory na funkci GŠ, což bylo hlavním předmětem zájmu citované knihy a co, jak víme, ani dnes, v nových podmínkách, nepostrádá některé nejasnosti, dohady a otazníky.

Zjišťujeme, že náčelník štábu se na nejvyšší úrovni velení objevil v roce 1813

## Zamyšlení nad „MOZKEM ARMÁDY“

u jednoho, blíže neurčeného, velitele spojených armád, bojujících proti Napoleonovi.

Šapošnikov o tom cituje starého pruského vojenského boha Schlieffena, který píše:

„Objevením se funkce náčelníka štábu se král jeví jako vůdce ve válce. Monarcha nevystupuje jako pozorovatel, překážející generálu, určenému hlavním velitelem, ale sám bere na sebe úlohu vojevůdce, který má u sebe náčelníka štábu, jenž mu hodnotí situaci a z ní vyplývající požadavky.“

Vidíme tedy, že tehdy šlo především o „vojevůdcovský problém“, o kterém Schlieffen pokud se Pruska týká říká, že: „...v roce 1866 byl král osobně v čele své armády. U něho se nacházel politik a náčelník generálního štábu. Žádný z této trojky neshromažďoval u sebe všechny údaje nezbytné vojevůdci, ale každý z nich měl ve větší nebo menší míře ty vlastnosti, které tvoří vojevůdce a měl možnost doplňovat ostatní dva.“

Šapošnikov k tomu dodává:

„Tak nám Schlieffen líčí zrod náčelníka štábu jako jedné ze základních částí toho celku, kterému říkáme vojevůdce. Na scéně světové historie se objevuje **princip rozdělení vojevůdce — systém triumvirátu, který v našich dnech přechází na systém kolektivního velení**“ (podtrženo mnou — J. K.).

To jistě není nezajímavý pohled na vývoj vojevůdcovského problému. Šapošnikov předtím vyslovuje tezi, že „v náčelníkoví generálního štábu v míru musíme vidět budoucího hlavního velitele“ a tuto myšlenku dále objasňuje takto:

„Redakce k Strategii v dílech vojenských klasiků, ve které je umístěna citovaná stať Schlieffena, doporučuje „umět číst mezi řádky“, a pochopit, že Schlieffen se vysmívá fatalismu, že vidí neschopnost monarchů se vypořádat s úkoly, které na nich leží a že má obavy o „komitét“ Viléma II, zaměřující vojevůdce s jeho slabým politickým rádcem a Moltkem ml., který by měl uskutečnit připravený plán války. Význam osobnosti se ve vojevůdcovském kolektivu neztrácí, třebaže jeden z jeho členů by měl být označen pečeti genia. Toho ale Schlieffen nenalézal ani u jednoho ze svých zástupců — a hluboký pesimismus proniká celou jeho stať.“

Autor „Mozku armády“ využil této rady redakce, četl mezi řádky Schlieffenovy stati, pochopil důvody jeho pesimismu a došel k závěru, který formuloval takto:

„...princip rozdělení vojevůdce nevidíme v tom, co uvádí Schlieffen, ale v samotném obsahu války, která není ničím jiným, než společensko-historickým jevem, zasahujícím všechny stránky života“ a dále pokračuje: „V soudobých podmínkách, i kdyby vojevůdce byl vysvěcen před oltářem Baala, nebo kdyby uchopil „svatý oheň“ jako Napoleon (kterého Schlieffen nazývá „synem revoluce, který jako druhý Prometheus sám uchopil nebeský oheň“) se vojevůdcem — ve starém pojetí — s nedílnou velitelskou pravomocí (jedinonáčalím — J. K.) jako s nezbytným atributem, nestane“.

A Šapošnikov pokračuje:

„S ekonomickým rozvojem života státu muselo neodvratně dojít k takovému rozložení osobnosti vojevůdce, k její změně v kolektiv. Došlo k němu v prvních letech světové války, kdy se ukázalo, že ani triumvirát nestačí, natož nějaký nositel vojevůdcovského ohně. Některé osobnosti se pokoušely svou osobou zaujmout místo soudobého vojevůdce, jako kupř. Luddendorff — ale nebyli odtud svrženi ničím jiným, než touží ekonomickou silou“ a na jiném místě říká: „Nechceme chápat hlavního velitele, jako vojevůdce biblických dob, ale v soudobých podmínkách ho chápeme jako jednoho z členů kolektivu řídícího válku“.

Z uvedených citátů je zřejmé, že autor „Mozku armády“ nebyl, pokud se vrcholných orgánů řízení války týče, stoupencem „nedílné velitelské pravomoci“ — „jedinonáčalíje“ a že mu šlo o kvalitativně nové pojetí starého vojevůdcovského problému. Tyto názory nejsou bez zajímavosti ani dnes, kdy zatím narůstající složitost velení vynesla na pořad dne požadavky objektivního rozhodování a požadavek využívání k tomu kolektivní moudrosti, nejdříve štábu jako kolektivního orgánu velení a pak postupně různých dalších kolektivních orgánů nejen na nejvyšších stupních velení, ale i na stupních nižších. Ani dnes nemůžeme tvrdit, že máme všechny problémy s tím spojené beze zbytku vyřešeny. I z historie Sovětské armády víme, že „jedinonáčalíje“ bylo v různých dobách uplatňováno v praxi v různých modifikacích a že ani v naší armádě není v současné době zcela jednotný názor na vztah různých poradních nebo rozhodujících orgánů k nedílné velitelské pravomoci, která se ne právě ve šťastném překladu „jedinonáčalíje“ zachovala jako jeden ze základních principů, ne vždy jednotně chápáný, praktikovaný a ne vždy chápáný jako princip, který se

jako všechny ostatní nepřetržitým vývojem modifikuje a mění.

Řešení této složité otázky se ovšem vymyká cílům i možnostem mé úvahy, kterou chci jenom naznačit, že tento problém je i v současné době a možná právě v ní, jedním z aktuálních problémů výstavby armády, který si заслужuje zvláštní pozornosti.

Pro zajímavost k němu jenom dodejme, že už polní maršál Moltke st., tento zapřísahý monarchista a ctitel císaře pána, napsal: „Bývají vojevůdci, kteří nepovažují za potřebné se radit, kteří hodnotí situaci a rozhodují všechno sami a jejichž okolí zbývá pinit jen jejich pokyny. Ale to jsou hvězdy prvé velikosti, které se objevují sotva v každém století. Ve většině případů se vojevůdce neobejde bez rady osob, schopných v důsledku svého vzdělání a zkušeností správně hodnotit situaci.“

Až sem s ním můžeme souhlasit, nehledě už na ty hvězdy prvé velikosti, nebo na povzdech, že „... bohužel do vojenských vtrhla politika, takže skutečným vojevůdcem může být jen monarcha“, které musíme připsat době, ve které žil.

Vraťme se ale k otázce úlohy a místa GŠ a všimněme si, na jaké extrémy v této otázce nás upozorňuje historie.

Je logické, že feudální a kapitalistické armády měly vždy blíže k extrému přeceňování úlohy a místa GŠ, než k extrému jejich podceňování. Takových příkladů, kdy se GŠ zmocnil nebo kdy se pokoušel o získání moci v celém státě, najdeme v historii mnoho. Nebudeme konečně daleko od pravdy, jestliže řekneme, že ani některé současné armády imperialistických států k tomu nemají daleko, nebo, že k tomu nepostrádají chutě.

Šapošnikov nazývá příslušníky takových GŠ „polobohy“ a jako markantní příklad takového extrému cituje z díla Jean de Pierfa „Hlavní stan“ tento případ:

„Mluvě o tom, že s vítězstvím na Marne se Joffe stal vlastně vládcem celého státu, autor popisuje první výjezd plk. Penelona, přidělence u prezidenta francouzské republiky, do hlavního stanu maršála Joffera s cílem navázat kontakt a získat pro vládu informace o událostech na frontě. Po příjezdu do hlavního stanu se Penelon obrátil na operační oddělení, kde měl osobní styky — byl však přijat chladně. Když seznámil příslušníky operačního oddělení s cílem svého příjezdu a dokazoval jim nutnost informovat hlavu státu, stal se cílem jejich prudkého útoku. Operátoři odmítali jakoukoliv moc ve Francii, kromě moci maršála Joffra a ... bohužel samotného operačního odě-

lení. Ale co chcete vlastně dělat s vládou, ptal se s hořkostí Penelon. S vládou? — ta at se odebere do kolonií — zněla tvrdá a jednoznačná odpověď „mni-chů“ Joffrova velitelství.“

Šapošnikov k tomu dodává:

„Vítězové obvykle slouží jako vzor, ke kterému se vzhlíží, který se v nejlepším případě studuje a často slepě kopíruje. Mnohé z armád našich dnů si berou za vzor francouzský GŠ. Kromě toho, že francouzský GŠ nařizuje „svobodné republiky“, zavádí vojenskou hegemonii mezi svými vasalskými státy Evropy a sám se snaží přenášet způsob života a práce francouzského GŠ z francouzské půdy na jinou, aniž by přemýšlel o tom, nakolik tento jiný základ bude přijatelným, pro úspěšný rozvoj podobných orgánů.“

V souvislosti s tímto problémem se „Mozeck armády“ velmi důkladně zabývá vztahem GŠ k vnitřní politice a ukazuje vývoj této otázky v německém, francouzském i rakousko-uherském GŠ.

Nakonec dochází k těmto závěrům:

„Jestliže bojuje celý stát, jak se všude přiznává, pak je sotva možné zdůvodnit, dříve i nyní pozorovatelné pronikání GŠ do oblasti vnitřní politiky“ a na jiném místě navazuje: „... Jsme vzdáleni snahy ostře oddělovat GŠ od vnitřních vztahů státu. Naopak, považujeme za nezbytnou podmínku, aby GŠ jako orgán velení byl vždy „v kurse“ vnitřní politiky a počítal s ní při všech svých návrzích. Při takovém řešení zachováváme nyní uznávaný princip řízení války státem, ochraňujeme jej od vpadu GŠ, přibližujeme mírovou armádu k těm pracujícím masám státu, které v případě války prakticky musí nést celou její tíhu, musí pro vítězství obětovat práci i život. Nakonec se tím přibližujeme k tomu, o co se snažil i Konrád (z Hetzendorfu, NGŠ Rakouska-Uherska před 1. světovou válkou — J. K.) — k plnému uskutečnění ozbrojeného národa“. A dále: „... Sotva je třeba opakovat, že národ sám vychovává své kádry v míru, sám je politicky připravuje a současně od nich získává technickou vojenskou přípravu.“

Tady Šapošnikov polemizuje s autorem knihy „Strategie“ — A. Ševčenkem, který krátce řečeno byl stoupencem toho, aby příslušníci GŠ dostávali důkladné ekonomické školení v různých záležitostech a zařazeních civilních a který dokazoval, že „vedení války je třeba předat do GŠ“.

Šapošnikov v této polemice říká:

„Krátko — my jsme toho názoru, že řízení přípravy k válce na politické i eko-

nomické frontě patří zvláštním orgánům státu a ne armádě, tedy ani GŠ, třeba integrovanému. Generální štáb jako takový, bude mít dost práce v oblasti operační přípravy. Všeobecně a vcelku válku připravuje, vede a za její úspěch nebo neúspěch odpovídá ne GŠ, ale vláda státu, která buď sama, nebo zvláštním orgánem (Rada obrany) „cementuje“ přípravu po různých liniích. Pokud se týče GŠ, tak ten cestou svých představitelů v bojových orgánech, vedoucích přípravu k válce na různých frontách, musí být informován o jejich práci, je povinen navrhnout opatření k největšímu uspokojení operačních požadavků, ale nediktovat v nich. Musí pamatovat, že konečné schválení plánu války je dílem vlády a že překročení ekonomické síly státu hrozí prohranou, i kdyby vítězství na bojištích byla sebeskvělejší.

Na tyto myšlenky Šapošnikov pak navazuje celou jednou statí knihy, ve které se zabývá vztahem GŠ k vojenskému rozpočtu a kde dochází k těmto závěrům:

„V každé armádě bylo možné pozorovat boj za vojenský rozpočet, vedený nejen ve státních orgánech, ale především uvnitř vojenského úřadu. GŠ všude vystupoval se svým programem výstavby, který vyjadřoval i finančně, jak jsme to viděli na příkladu rakousko-uherského GŠ.

Upírat GŠ účast při sestavování vojenského rozpočtu konečně není možné a je dokonce nemyslitelné. Takovým musí „Mozek armády“ i zůstat. Všechny zásadní návrhy vojenského plánu se nejen mohou, ale musí dělat v GŠ. Ale odpovědnost GŠ není podkládat vojenský plán ekonomickou základnou a vyjadřovat jej finančně — to patří do oblasti řízení hospodářských orgánů vojenských úřadů, jinými slovy dřívějšímu vojenskému ministerstvu.

Generální štáb musí zaujímat odpovídající místo v řízení války i v přípravě na ni, ale musí pamatovat na to, že válka je společensko-historický jev, který se neřeší jedním sražením, že podle slov LENINA „válka našich dnů je válkou národní“ a že řídit ji může jen státní moc a ne úzce specializovaný vojenský orgán.“

Tyto citáty neuvádíme proto, že bychom předpokládali, že tyto otázky nejsou dnes jasné. Uvádíme je ale proto, aby-

chom si ukázali, že to, co se nám dnes zdá zcela jasné, že o to bylo třeba před dobou ne tak dávno bojovat a že pravděpodobně i dnes bojujeme za některé otázky, které se zanedlouho budou zdát samozřejmými.

Pro zajímavost chci poznamenat, že generální štáby minulosti nebyly součástí vojenského ministerstva, ale že byly orgánem zvláštním, podřízeným přímo monarchům a že vůči ministerstvu měly jen určité vazby a povinnosti. Tím si vysvětlíme tu skutečnost, že v historii byly „boje“ generálních štábů s ministerstvem na denním pořádku a že tyto „boje“ jsou tak staré jako generální štáby. Už Konrád z Hetzendorfu si ve svých pamětech stěžoval na to, že „... vojenské ministerstvo ne vždy vycházelo vstříc svému „pomocnému“ orgánu a uvádí své rozhovory s náčelníky oddělení ministerstva, jejichž tématem byla ta kritika návrhů GŠ, která se nejednou vedla mezi stěnami minister-  
ských oddělení.

Z důvodů, které jsme již uvedli, je daleko obtížnější se z historie poučit o druhém extrému v pojetí úlohy a místa GŠ, tedy o podceňování jeho úlohy v soustavě ozbrojených sil. Po prostudování se v historii vyskytoval zřejmě velmi vzácně. Proto také autor neuvádí žádný výrazný historický příklad pro něj.

Sám je toho názoru, že „... není konečně možné ani na minutu si představit opačný pořádek, podle kterého by organizační otázky a příprava vojsk byly závislé na nějakých jiných podkladech, než na operačním plánu...“

V této myšlence Šapošnikova je v podstatě shrnut základ místa a úlohy GŠ v ozbrojených silách. Nemuseli bychom tedy ani o tom druhém a „neexistujícím“ extrému v názorech na funkci GŠ mluvit, kdyby nás k tomu nenutila víc současnost, než historie. Poukažme jen na jeden z velmi čerstvých příkladů — na příklad ozbrojených sil SAR při izraelské agresi a na to, jakou úlohu tady hrálo podcenění úlohy GŠ. Je konečně stará pravda, že každý extrém je vždycky škodlivý.

Tím bychom mohli zakončit s poznámkami k úloze a místu GŠ a mohli bychom se krátce věnovat některým těm „okrajovým“ otázkám, které ani dnes nepostrádají své aktuálnosti.

—☆—

Šapošnikov při analýze vývoje GŠ nevěnoval pozornost jenom těmto orgánům jako celku, jako prvku velení, ale velmi pečlivě si všiml i vlastností a metod práce jednotlivých jejich funkcí. Tak

třeba o metodách práce Konráda z Hetzendorfu mimo jiné píše:

„U náčelníka GŠ byli — jeho zástupce, štábní důstojníci GŠ pro zvláštní úkoly a osobní pobočníci. Tyto osoby tvořily

těsný kroužek kolem něho a spolu s náčelníkem operačního byrů byli nejlépe seznámeni se všemi myšlenkami, zámysly, radostmi a bolestmi svého náčelníka. Ten se s nimi dělil o všechno. Štábní důstojník pro zvláštní účely byl povinen konspektovat všechny rozhovory a ústní doklady, které NGŠ vedl, třeba i v jeho nepřítomnosti.

Neznáme, zda tento důstojník ovládal stenografii, ale v každém případě se v archivu NGŠ nahromadilo mnoho dokumentů, které dnes svým množstvím lekají každého recenzenta. Možná, že takový způsob zachycování jeho činnosti byl byrokratický a že počítal se shromažďováním materiálů pro všechny případy — že ale měl své určité kladné zdůvodnění, to popřít nemůžeme. Jestliže se doporučuje zapisovat telefonická nařízení, proč nezapisovat i vážný služební rozhovor?

A Šapošnikov pokračuje: „Může být, že budoucím funkcionářům nejen vojenským, ale i ostatním, přijde na pomoc technika, že budou mít aparáty zapisující všechny rozhovory automaticky. Naše technika zatím k tomu potřebuje zvláštní manipulace.“

My žijeme v době, kterou autor „Mozku armády“ předvídal — my takovou techniku už máme, nebo budeme-li chtít, mít můžeme. V mnoha průmyslových závodech a nejen „na západě“, ale i u nás je už běžná, že každé důležitější jednání je zachycováno, ať už stenograficky nebo strojově a že jakmile jednání skončí, je přítomným předložen k podpisu zápis, jasně fixující to, o čem bylo jednáno a co bylo závazně dohodnuto.

Nechceme tvrdit, že v armádě je tato praxe neznáma a že se jí nevyužívá — a přece podle našeho názoru stojí tato „maličkost“ za zmyšlení z několika důvodů. Uvažme např., kolik času tráví odpovídní funkcionáři na různých poradách, kde se řeší závažné otázky, zjasňují stanoviska a vyslovují různé názory a návrhy, které často bývají jen vysloveny, vyslechnuty a tím zaniknou. Kolik různých porad a zasedání končí bez jakéhokoliv zápisu a někdy i bez konkrétního závěru.

Nakonec bych se chtěl zmínit ještě aspoň o jednom z těch okrajových problémů, o kterém nás nutí kniha „Mozek armády“, přemýšlet a srovnávat.

V současné době se pod tlakem objektivní nezbytnosti zamýšlíme nad otázkou požadavků na kvalifikaci příslušníků vrcholných orgánů velení, nad způsoby

Kolikrát pracně a často marně sháníme fakta o dosavadním vývoji řešeného problému, o vývoji názorů na něj, o důvodech předchozích rozhodnutí atd.

Rozhodně nemáme na mysli nějaké samoúčelné „zvyšování byrokracie“, nebo zápisnickové zapisování každého slova „pro všechny případy“.

Jsme ale toho názoru, že i současná doba bude jednou historií a že tato historie se vytváří všude tam, kde se jedná a rozhoduje o důležitých otázkách a že se vytváří těmi, které společnost k řešení takových otázek povolala. Bylo by jistě omylem se domnívat, že historie se vytváří jenom na nejvyšších orgánech. Každý kolektiv a každý jednotlivec v něm se na ní podílí. Doba, ve které žijeme a s ní spojený vývoj vojenství v uplynulých dvaceti letech, nebyl a není rozhodně dobou hlubokého klidu a dobou, ve které se nic podstatného nezměnilo.

Napadá nás tedy otázka, zda budoucí vojenští historikové budou mít dostatek seriózních podkladů pro vyčerpávající analýzu této doby, jakou dochované materiály kupř. umožnily autorovi „Mozku armády“ před 40 lety. Nepochybujeme o tom, že bude dostatek uložených spisů a čj. ve vojenském archivu. Nejsme si ale jisti v tom, že budou mít dostatek podkladů, na základě kterých by mohli posoudit vývoj názorů a „vojenského myšlení“, že budou mít dostatek materiálů ke studiu onoho „myšlenkového varu“, kterým vojenství prošlo a prochází. Jsme kupř. toho názoru, že v současné době není zcela doceněna otázka kronik, osobních zápisů, teoretických prací a třeba deníků významných vojenských osobností, kolektivů, atd.

Je docela možné, že se z nedostatku informovanosti mylím — v tom případě se omlouvám tím, že mne k tomuto závěru vyprovokovala zmíněná kniha. Přesto si ale myslím, že není tak bezúčelné se nad tímto „okrajovým“ problémem trochu zamyslet, i když souhlasím s tím, že máme i tak dost „důležitějších“ problémů k řešení.



jejich přípravy, atd. Není proto bez zajímavosti se poučit o tom, jak to s těmito požadavky bylo v minulosti, což nám „Mozek armády“ umožňuje.

Zjistíme, že příslušníci vrcholných orgánů velení to v tomto směru neměli nikdy lehké, že nároky na ně byly vždycky relativně značně vysoké a že naše před-

stavy o tomto problému v armádách minulosti jsou někdy hodně zkreslené, nevyjímaje ani u nás zvlášť pověstný generální štáb rakousko-uherské armády.

Naši pozornost zaujme kupř. Šapošnikovo líčení toho, jak formuloval „zákon generálního štábu“ pro starou pruskou armádu jeho náčelník hrabě Schlieffen, který požadavky na příslušníky svého štábu vyjádřil velmi lapidárně a důmyslnou tezí:

„Být více, než se zdát“.

Šapošnikov ve své knize k tomu říká: „Být více, než se zdát“ — odkaz, který zanechal Schlieffen německému GŠ, by měl být napsán u vchodu do každého GŠ a nejen napsán, ale zakořeněn v každém jeho příslušníkovi. Ale jedna věc je heslo napsat a druhá — je uskutečnit. Generální štáby, kterými jsme se zabývali v galerii našich portrétů, byly navlas stejné, buržoazní a měly k tomu daleko. „Polobozi“ našich dní nechtěli opustit Olymp, dokud nebyli z něho svrženi novými silami, které pomáhají lidstvu vpřed. Tak dopadne každý generální štáb, který bude chtít „zdát se víc, než být“.

Tolik maršál Šapošnikov.

Není přirozeně třeba dokazovat, že citovaná teze Schlieffenova a Šapošnikovy závěry k ní se netýkají jenom generálních štábů, ale že mají obecnější platnost. Autoři je adresovali GŠ proto, že ve svých knihách o nich psali.

V knize „Mozek armády“ cituje její autor jakéhosi příslušníka Schlieffenova štábu, který ve svých pamětech uvádí:

„Po dobu několika let vždycky těsně před vánocemi se v mém bytě rozezvučel zvonek. To mi zvláštní posel přinášel vánoční dárek od hraběte Schlieffena — velký náčrt operační situace s úkolem vypracovat plán operace. Hrabě by býval byl velmi překvapen, kdybych mu byl vypracovaný plán nedoručil večer prvního dne svátků. Druhý sváteční den se totiž rozesílalo pokračování úkolu.“

Neděle a svátky, podle mínění Schlieffena, byly předurčeny k takovým pracem, které bylo možné splnit bez narušování běžných úkolů.“

Autor pokračuje:

„Schlieffen měl neobyčejnou paměť. Protože on sám znal všechny druhy práce, požadoval od svých náčelníků oddělení přesné informace v každé době. Žádný rozpor s předcházejícím dokladem mu nikdy neunikl. V takovém případě — i když to bylo třeba po roce, namítal: „Vy jste mi ale tehdy a tehdy říkal to a to“ — a tím nás všechny učil být důslednými.“

My bychom přirozeně už dnes nesouhlasili se Schlieffenovou metodou „vánočních letůček“ tak, jako bychom nesouhlasili s celou řadou jiných názorů. Neuvádíme tento citát také proto, abychom srovnávali nesrovnatelné, nebo proto, abychom „chodili do školy“ ke starým pruským maršálům.

Ale jistě není bez zajímavosti si uvědomit, že problém vysokých nároků na kvalitu příslušníků vrcholných orgánů velení a problém péče o jejich růst jsou velmi starého data a že přirozeně každá doba je řešila po svém.

☆☆☆

Jak jsme uvedli na začátku, tento velmi kusý a jen namátkový „výlet do historie“, ke kterému dává podnět Šapošnikova kniha „Mozek armády“, si nekládá za cíl nic jiného, než být impulsem k zamyšlení nad některými problémy, o kterých se někdy domníváme, že jsou „zcela nové“, zatímco jsou velmi staré, ale podmínkami posunuty na novou úroveň.

Přirozeně jsme ani zdaleka nevyčerpali všechny zajímavé myšlenky citované knihy — ale to také nebylo naším cílem.